

Torsdag med THORS

BEGÄR och **STANDAR** är aktuella i dagens "Thorsdagsspalt", där prof. Thors också riktar en vädjan till etermedias folk att uttala orten Solf så den rimmar på tolv!

Frågor som rör språkbruk och språkvård kan med förtroende sändas till prof. Thors också nu när höstterminen börjar. Adressera era brev till Dagboken, som vidarebefordrar!

En frågeställare tar upp ett flertal problem, av vilka två skall besvaras i dag.

Det första gäller ordet **standard**. Ordet har i normal svenska tre betydelser: rymdmått för virke, normaltyp (standard för viss materiel) och den kanske vanligaste betydelsen: "nivå" (hög standard, levnadsstandard). Detta är alltså normala betydelser. Den frågande har emellertid lagt märke till ytterligare en betydelse: det talas om att dela ut **standard** till förtjänta personer. I betydelsen "liten fana, bordsflagga" brukas i normal svenska ordet **standar** (med tonvikt på andra stavelsen). Bruket av **standard** i betydelsen "bordsflagga" är engelskt och hör inte hemma i svenskan.

Slutligen kan nämnas att svenskan ytterligare har en form av **standard/standar**: den lågtyska formen **standert**, som betecknar en örlogsflagg.

Det viktigaste i allt detta är just nu alltså: "liten flagga" heter **standar**.

En annan fråga från samme insändare gäller det österbottniska dialektordet **rada**.

Rada, med kort a i första stavelsen, förekommer i norra Ös-

terbotten och betyder "snabb". Längre söderut i Österbotten finns **rad** med samma betydelse; i min hemtrakts dialekt, Oravaisområdet, hör man ofta komparativen av ordet.

Ordet är gammalt nordiskt: isländska **hradr** och fornsvenska **radher** betyder "snabb". I svenskan levde **rad** in på 1700-talet. — En form av samma ord lever ett friskt liv i engelskan: **rather** "snarare, hellre".

En annan frågeställare har med förvåning läst ordet **offertbegär** i en annons.

Det är givetvis felaktigt att bruka **begär** på det sättet. **Begär** betyder "lust, åtrå". Som substantiv till **begära** i ordets vanligaste betydelse "anhålla, bedja om" brukas däremot **begäran**. Skillnaden mellan **begär** och **begäran** är således stor och fullt tydlig.

Annonstens "offertbegär" borde ha hetat **offertanhållan**.

anbudsbegäran

Några ord skall ägnas åt en uttalsfråga. Både frågeställaren och jag är medvetna om att jag har skrivit om den förr — men kan jag just i detta fall hjälpa till att kämpa mot det felaktiga uttalet, så vill jag gärna upprepa mig.

Det gäller det österbottniska namnet **Solv**, vilket officiellt skrivs **Solf** (tyvärr, tycker jag). Det uttalas **Solv**; så heter det i Österbotten. Namnet skall rimma med tolv! och en liten bön: kära radio- och TV-folk, försök uttala namnet rätt!

Samma frågande har i radion hört uttrycket på **fjärde våningen** och är överraskad av prepositionen **på**.

Det kan faktiskt heta "på fjärde våningen" i Sverige (och av insändarens brev verkar det som om det stycke i radion som avses vore skrivet av en rikssvensk). Emellertid äri **fjärde våningen** lika gångbart i Sverige.

Car-Eric Thors

Torsdag med THORS

Hbl 2.11.1978

SPOTT men inte spe förekommer i dagens "Thorsdagsspalt" — och varken spott eller spe men bara positiv uppmärksamhet möter de frågor som läsarna förelägger prof. Thors. Välkomna alltså att fråga mera — breven kan adresseras till Dagboken.

En frågeställare säger: "Vilka finlandssvenska motsvarigheter har de rikssvenska militära graderna **furir** och **fanjunkare**?"

Fanjunkare svarar mot **fältväbel** hos oss. Termen **fältväbel** brukades förr även i Sverige, men ersattes 1833 av **fanjunkare**. **Furir** är beteckning för en grad närmast ovanför **korpral** i den svenska armén; den närmaste motsvarigheten hos oss är väl **undersergeant**. Termen **furir** i denna betydelse infördes i Sverige så sent som 1914. Det är därför rätt naturligt att den inte finns hos oss.

En annan frågande konstaterar: "I Sverige säger man **spottloska**, i Österbotten **spottgolla** och på Åland **spottrolla**. Hur skall orden förklaras? Vilket är det korrekta ordet för dylik salivaktivitet?"

Till den lista som frågeställaren presenterar kan läggas **spottkluns**, som är rätt vanligt (och jämte det nämnda **spottgolla** den naturliga termen för mig).

Korrekt i betydelsen "riksspråkligt" är väl just **spottkluns** och det starkt vardagliga **spottloska**. (Men "korrekthet" har knappast någon större betydelse i fråga om ord som dessa: de används ju mest i en trängre krets.)

Vad ursprunget beträffar, anses

loska höra ihop med ett norskt dialektord **loska** 'våt kladd'. **Golla** kommer väl av det vida spridda dialektordet **gorr** 'smuts' (som f.ö. är ett gammalt ord). Om ursprunget till **spottrolla** skall jag inte framföra någon åsikt.

Samma frågande vill ha en förklaring på ordet **bottenfock**. **Bottenfock** "bägare som töms i botten" har förklarats ur ett västsvenskt dialektord **fock** 'sista kärven på åkern'. Samma dialektord kan ingå i **skränfock**.

En signatur frågar med anledning av det tidvis vackra vädret i höst: "Varifrån kommer ordet **brittsommar**?"

Brittsommar har inte med britterna att göra, utan med Birgittadagen den 7 oktober; Birgitta har ju blivit **Britta** och **Brita**. Det är belysande att man ibland talar om **brittmässommar**; Birgitta av Vadstena var ju ett helgon, och hennes dag var brittmässan. — Dagarna kring den 7 oktober anses ju bjuda på vackert höstväder, och därför avser **brittsommar** "vackert höstväder".

En insändare har fäst sig vid uttrycket **den andliga odlingen**, som han finner något ålderdomligt.

Visserligen hittar man "andlig odling" i vanliga ordböcker, utan anmärkning om ålderdomlighet, men trots det delar jag insändarens mening. Det ålderdomliga intrycket beror väl också på **odling**, som onekligen är något gammaldags i betydelsen 'kultur'. Det riskabla med ordet **andlig** är dess dubbelbetydelse (å ena sidan 'intellektuell', å andra sidan 'religiös'). Till detta problem skall jag återkomma vid tillfälle.

Carl-Eric Thors